Korona Salgını Doğanın Güvenlik Alarmı mı? – Senem Atvur & İnan Rüma

Korona virüsü salgının yarattığı şok, insanların doğayla ve birbirleriyle olan ilişkilerinin kökten sorgulanması gerektiğini bir kez daha gözler önüne serdi. İnsanın da bir parçası olduğu doğa, içinde pek çok farklı türü ve ekolojik döngüyü içinde barındıran, gezegenin tamamına yayılan karmaşık bir ekosistemler ağıdır. Bu kompleks yapı içinde farklı türler arasında gelişen karşılıklı bağımlılık birlikte yaşamın da temelini oluşturmaktadır. Ekolojik dengenin bozulması, öngörülemeyen sorunların tetiklenmesinde rol oynamaktadır. Özellikle ekosistemler üzerinde insan kaynaklı (antropojenik) faaliyetlerin etkisinin artması, ekolojik dengenin bozulması ve bugün karşı karşıya olduğumuz ekolojik krizi tetiklemektedir. Özellikle kapitalist sanayileşme ile hızlanan doğal kaynak ihtiyacı ve artan tüketimin yol açtığı kirlilik, ekosistemler ve ekolojik döngüler üzerinde ciddi hasarlara yol açmıştır. Doğanın kendini yenileme kapasitesinden daha hızlı

bir şekilde bozulması sonucunda ortaya çıkan küresel iklim değişikliği gibi hem insan yaşamını hem de ekonomik, sosyal ve siyasal sistemleri tehdit eden sorunlar ekolojik kriz olarak değerlendirilmektedir. Bu kriz karşısında çevresel güvenlik yaklaşımı ulusal güvenlikten insani güvenliğe uzanan bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşıma alternatif olarak ekolojik sistemin sürdürülebilirliğini temel alan ve ortak sorunların kökeninde yatan asıl nedenleri sorgulayan ekolojik güvenlik yaklaşımı ortaya atılmıştır.

Ekolojik güvenlik, insanın da parçası olduğu ekosistemlerin karşılıklı bağımlılığına ve ekolojik değişimlerin etkilerinin sınır aşan etkilerine dayanmaktadır. Bu çerçevede ekolojik güvenlik, hayvan ve bitki türlerinin hareketliliği ile insan hareketliliğinin kesişiminde mikroorganizmaların ve özellikle hastalığa neden olan patojenlerin insanlarla temasının artması sonucu ortaya çıkan risklere de değinmektedir. Yeni bir koronavirüs türünün yol açtığı Korona/Covid-19 salgınını, insan ve doğa arasında denge kurmayı ve ekolojik sorunlar ile diğer küresel sorunlar arasındaki etkileşim çerçevesinde sistemik bir yeniden yapılanmayı gerekli gören ekolojik güvenlik yaklaşımıyla ele almak mümkündür.

1947 yılında, *Bulletin of the Atomic Scientist*insanlığın karşı karşıya olduğu nükleer, teknolojik ve ekolojik felaketler karşısında vaktimizin azaldığını gösteren sembolik bir "Kıyamet Saati" tasarladı. Saat dünyayı yıkıma uğratabilecek risklere karşı ortak önlemler almak için zamanın daraldığını simgelemekteydi ve bilim insanları, geceyarısına yani "kıyamete" 7 dakika kaldığını öngörüyordu. Bugün Kıyamet Saati, -iklim değişikliğinin de aralarında olduğu tehditler nedeniyle- geceyarısına 100 saniye kaldığını göstermekte. Sanayileşme süreciyle hızlanan -karbondioksit başta olmak üzere- sera gazı salınımının atmosferin yapısında bozulmaya yol açarak, küresel ısınmayı artırması; ısınmayla birlikte buzulların erimeye başlaması, okyanus akıntılarının ve gezegenin iklim sistemlerinin değişmesi zamanı daraltan temel etmenlerden. Kısa sürede dünyayı etkisi altına alan Korona salgını ise saatin alarm zilinin çalmaya başladığının habercisi olabilir. Bu çerçevede salgının nedenleri ekolojik bir bakışla sorgulanabilir.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) raporlarında iklim değişikliğine bağlı sıcaklık artışları, aşırı hava olayları, ormansızlaşma ve biyolojik çeşitliliğin

azalmasının salgın hastalıkların artışında rol oynayacağı bilimsel verilerle ortaya konulmaktadır. Ayrıca iklim değişikliğinin mikroorganizmaların yaşam alanlarını ve dirençlerini değiştirerek salgınları tetikleyebileceğine yönelik eski tarihli çalışmalar bulmak da mümkündür. Antropojenik etkiler ile hızlanan küresel iklim değişikliği sorunuyla karşılaştırıldığında Covid-19 salgını buzdağının görünen kısmını oluşturmaktadır. Salgının çıkış noktasında Vuhan'daki canlı hayvan pazarı yer almaktadır: yaban hayvanı ticareti ve kaçak avcılığın hayvan kökenli virüslerin insana bulaşmasında asıl kaynağı oluşturduğunun net örneği olmuştur. İnsanın doğanın bir parçası olduğunu unutarak, onu hakimiyeti altına alma arayışı bu bağlamda sorunun temelini teşkil etmektedir.

> *Sanayileşme süreciyle güçlenen kapitalizmin kâr hırsına dayalı işleyişi yalnız emeğin değil doğanın da tahakküm altına alınmasına ve bireyin kendine yabancılaştığı ölçüde doğaya da yabancılaşmasına neden olmaktadır.*

Sanayileşme süreciyle güçlenen kapitalizmin kâr hırsına dayalı işleyişi yalnız emeğin değil doğanın da tahakküm altına alınmasına ve bireyin kendine yabancılaştığı ölçüde doğaya da yabancılaşmasına neden olmaktadır. Doğadan uzaklaşan ve doğanın bir parçası olduğunu unutan insan, doğal olanı korku ve tehdit kaynağı olarak görmeye başlamış, bu nedenle doğal olanın "ehlileştirilmesi", yani kontrol altına alınmasını sağlamaya odaklanmıştır. Doğaya karşı verilen mücadele, kendi kuyruğunu yiyen yılan misali, insanın da kendi kendine karşı verdiği ve sonuçta kazananın olmadığı bir mücadele örneğidir. Bu bağlamda tehdidi ortadan kaldırmaya çalışırken, daha büyük tehditler yaratma riski de ortaya çıkmaktadır (örneğin, tarımsal üretimi artırmak için yürütülen zirai mücadelede zararlı türleri yok etmek için kullanılan kimyasal tarım ilaçları (pestisitler) hem insan sağlığını tehdit etmekte hem de biyolojik çeşitliliği azaltarak doğanın dengesini bozmaktadır). Ekosistemlerin -dolayısıyla tüm dünyanın- tehdit altında olduğu bir durumda ne insanın ne toplumun ne de devletin güvenliğinin sağlanması mümkün değildir. Ekolojik güvenlik bu bağlamda askeri, ekonomik, toplumsal ve insani güvenlik arasındaki bağlantıyı görünür kılarak, yapısal sorunların çözümünün gerekliliğine işaret eden bir alternatif sunmaktadır. Dolayısıyla, yerelden başlayıp küresele yayılan ve yapısal sorunları görünür kılan Korona salgınıyla mücadelede ekolojik boyut mutlaka dikkate

alınmalıdır.

Salgın hastalıklar, toplumların ve devletlerin tarihini şekillendiren en önemli olgulardan biri olagelmiştir. 21. yüzyılda bilimsel ve teknolojik imkanlara rağmen Korona salgınının yarattığı belirsizlik ve can kayıpları korkuyu, çaresizliği ve güvensizliği tetiklemekte ve bu tarihi tartışmaları beslemekte. Salgının hala kontrol altına alınamadığı Mart sonu itibariyle salgınla mücadele konusunda devletler sıkı karantinadan "sürü bağışıklığına" farklı yaklaşımlar geliştirmekte, bunların salgını kontrol altına almakta ne kadar etkili olduğu tartışılmaktadır. Fakat açık olan tüm devletlerin küresel bir salgına hazırlıksız yakalanmış olduklarıdır. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, 16 Mart 2020 tarihinde yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, salgın karşısında "savaşta" olduklarını vurgulayarak, salgının yarattığı risk ve korkunun büyüklüğünü de ortaya koydu. Peki bu savaş nasıl yürütülecek? Devletlerin güvenlik yatırımları olarak gördüğü silahlanma ve sanayi üretiminin salgın sırasında güvenliği sağlamada işlevsiz kaldığı açıktır. Devletlerin artırdıkları sınır güvenliği insan hareketliğini sınırlaması ile hastalığın yayılımını önlemek açısından ilk akla gelen uygulama olsa da doğanın siyasal sınırları anlamsızlaştıran yapısı içinde mikroorganizmaların hareketliliği sınır güvenliğiyle durdurulamamaktadır.

Korona salgını şu kısacık dönemde, insanın doğa karşısındaki güçsüzlüğünü tekrar hatırlatmıştır. İnsanların en güvenlikli gördükleri alanlarda dahi güvensizlik içinde olduklarını açığa çıkarmıştır. Bu güvensizliğin kaynağında hastalık kadar hastalıkla mücadeledeki ekonomik, sosyal ve siyasal yetersizlikler ve eşitsizlikler de yatmakta. Sağlık sistemlerinin yetersizliği, sağlık personeline ve ekipmanına yatırımın geç ve eksik kalması, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan eşitsizlikler, salgından korunma yöntemlerinin sınıfsal farkları (tenha bölgelere hatta adalara sığınan zenginler ile hastalık riskine karşın kalabalık/kapalı mekanda çalışmaya ve toplu ulaşıma mecbur olanlar!) salgının ötesinde güvensizlik kaynaklarının söz konusu olduğunu gözler önüne sermektedir. Salgın bir kez daha kapitalizmin yıkıcılığı bağlamında ekolojik ve ekonomik güvenliğin iç içe geçtiğini göstermiştir. Derinleşen ekolojik bozulma içinde ekosistemin bir parçası olan virüslerin neden olduğu sorun, sosyal ve ekonomik sistemin kırılganlığını ve güvensizliğini de açığa çıkarmıştır.

Doğanın kendi sürdürülebilirliğini sağlayacak dengelenme mekanizmalarına sahip olduğu bilinmektedir. Örneğin Korona salgınıyla birlikte gelen karantina, kentsel alanlarda ısınmaya ve kirliliğe neden olan üretim ve/veya ulaşım kaynaklı emisyonları azaltmıştır. Bu durum insanın doğa üzerinde yarattığı baskı ve tehdidin geri döndürülebilir olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Buna karşın kapitalizmin beslediği eşitsizlik ve ahlaksızlık içinde salgınlar, doğal afetler vb. ekolojik felaketlerde ekonomik ve politik kaygılarla "risk grubunda" insanların ölmesine göz yumulabilmektedir. Güvensizliğin temelinde yatan siyasal, ekonomik ve sosyal nedenler sorgulanmadan ve bunları değiştirmeye yönelik ortak adımlar atılmadan ne salgınla ne ekolojik krizle ne de diğer yapısal sorunlarla etkili bir mücadelenin sürdürülmesi mümkündür.

Kapitalizmin sınırsız kâr hırsının doğa tahribatının temel nedeni olduğu birçok kez dile getirilmiştir. Bu salgın da özellikle neo-liberal kapitalist elitin bitmek tükenmek bilmez hırsının insanlığa hayati zararlar verdiğinin görülmesinde sarih bir örnek oldu. Özellikle ilaç şirketlerin kârlı bulmadıkları alanlarda yatırımlarını kesmesi, salgın hastalıklarla ilgili araştırmaların ve ilaç/aşı üretiminin sınırlı kalmasına yol açtı. Bu durum hastalığın bir pandemiye (kontrol edilemeyen küresel salgın) dönüşmesinin de temel nedenlerinden biri. Bunun yanında salgının, kapitalizm de dahil sistemik değişimleri tetikleyebileceği yönünde görüşler de dile getirilmekte. Öte yandan bu değişimin yönü ve niteliği belirsizlik taşımakta ve sürecin daha fazla otoriterleşmeye yönelebileceği endişeleri de söz konusu. Tarihteki salgınların ardından görülen toplumsal değişimlerin bu salgın sonrasında da yaşanıp yaşanmayacağını hep beraber göreceğiz. Bu değişimin yönünü ve içeriğini şu an ekonomik güvenlik kaygısı nedeniyle "evde kal" önlemini uygulayamayan ve derin korku ile yaşayan çalışanların rolü belirleyecek gibi görünüyor. Bu kesimleri vurdumduymazlığa ve bencilliğe sürükleyen, -virüsten bile hızlı yayılan- hurafeler ve komplo teorileri yerine ekolojik güvenlik risklerinin azaltılmasında esas teşkil eden bilimsel düşünmeye yönlendirmek değişimin yönünü belirlemek açısından önemli. Bu kesimlerin ekolojik bilinci, değişimin doğa ile uyumlu olup olmayacağını da belirleyecek.

İnsanın doğayla olan simbiyotik (tamamlayıcı) ilişkisini anlamlandıramaması hem gezegenin hem de insan türünün geleceği açısından ciddi sorunlar doğurmaktadır. Tüm dünyayı paniğe sürükleyen bu salgın, gezegendeki rolümüzü

ve sorumluluklarımızı düşünmek ve gözden geçirmek için bir fırsata dönüştürülmelidir. Yukarıda değinilen salgınla savaş söylemi, salgının -tıpkı iklim değişikliği gibi- güvenlikleştirilmesine uygun bir alan yaratmaktadır; ama sorun, konvansiyonel güvenlik yaklaşımlarıyla ele alınmayacak karmaşıklıkta ve küresel bir nitelik taşımaktadır.

Salgın tehdidi ortadan kaldırıldıktan sonra temiz suya ve sağlıklı gıdaya erişim, hava kirliliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, yükselen deniz seviyesi, aşırı hava olayları gibi sorunlar etkilerini sürdürmeye devam edecektir. Bu bağlamda beka tanımının ekolojik bir çerçevede ele alınması, kapitalist üretim ve tüketim sistemi içinde insanın diğer canlılar ve ekosistemler için oluşturduğu tehdidin göz önünde tutulması, insan kaynaklı yıkıcı faaliyetlerin gözden geçirilmesi ve sınırlandırılması gerekmektedir. Doğanın sesine kulak vererek, dezavantajlı kesimleri ve gelecek kuşakların yaşamlarını da gözetecek şekilde ortak çözümler üzerinde uzlaşmak, ortak iyiliği temel alan bilimsel girişimleri desteklemek, adil şekilde sorumluluğu paylaştırmak ve bu yönde ortak uygulamaları geliştirmek yaşamsal bir zorunluluk haline gelmektedir. İnsan olmadan Dünya varlığını sürdürebilir; fakat doğa ile uyumsuz yaşadıkça insan varlığını sürdüremeyecektir.

Dr. Senem Atvur, Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde çalışmakta. 2004 yılında Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2008 yılında yüksek lisans, 2012 yılında doktorasını

Akdeniz Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde tamamladı. 2014-2015 yılları arasında doktora sonrası araştırma için Coventry University Centre for Trust, Peace and Social Relations'ta bulundu. Çevre politikaları, iklim değişikliği ve su sorunları, ekolojik güvenlik konularında çalışmaları bulunmakta.

Dr. İnan Rüma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışmaktadır.Akademik derecelerini ODTÜ ve Paris-1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi'nde edinmiştir.Bosna-Hersek ve Kosova'daki AGİT misyonlarında çeşitli sürelerle çalışmıştır.Siyasal İktisat, Balkanlar, Rusya, Avrasya ve kaçınılmaz hâle gelen Türk Dış Politikası üzerine çalışmaktadır.Doğayla uyumlu yaşam, emek ve özgürlüğün asal olduğunu düşünmektedir.